

О. А. Чуваков

д. ю. н., професор,

завідувач кафедри кримінального права,

кримінального процесу та криміналістики,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

В даний час вітчизняною наукою кримінального права не розроблені спеціальні принципи, критерії, які дозволяють наочним чином визначити межі кола суспільно небезпечних посягань, які повною мірою заподіюють або можуть заподіяти шкоду основам національної безпеки України, чим в принципі, багато в чому, й пояснюється їх безкарне активне поширення. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у розробці науково-теоретичного механізму щодо удосконалення чинних нормативно-правових приписів та встановлення відповідних меж злочинних посягань на основі національної безпеки з урахуванням сучасних геополітичних реалій, а отже, і визначення конкретного переліку злочинів, що підривають основи національної безпеки держави. Як справедливо зазначає професор О.М. Костенко, чим точніше будуть визначені ознаки об'єкта злочинного посягання, тим ефективніше буде його кримінально-правова охорона [1, с. 232].

З метою більш ефективного захисту основ національної безпеки необхідно виділити коло суспільно-небезпечних посягань, які безпосередньо або навіть побічно здатні завдати шкоди вказаному об'єкту кримінально-правової охорони. Відповідно, визначення соціально-юридичної сутності, правової природи об'єкта, що розглядається, дозволяє більшою мірою вирішити подібну проблему. Відповідно, дані положення свідчать про те, що визначення чіткого, і, можливо вичерпного кола злочинів, які зазіхають на відповідний об'єкт, знаходиться в строгій залежності від можливості визначення сутнісної характеристики та природи такого об'єкта (в нашому випадку - це суспільні відносини в сфері охорони основ національної безпеки України). Однак, з урахуванням вже існуючих нових викликів, не менш гострої і досить актуальною є проблема наповнюваності даного розділу КК України відповідним змістом, тобто кримінально-правовими приписами, які відповідають сучасним загрозам.

У контексті з цим О.Ф. Бантишев і О.В. Шамара відзначають, що всебічний аналіз певного виду або видів злочинної діяльності та правових заходів для боротьби з ними нерідко свідчить про необхідність одночасного удосконалення або конструювання інших правових норм, про їх передислокацію в інші глави Особливої частини КК України [2, с. 39].

На нашу думку, такими нормативними приписами повинні бути норми, що містять ознаки тільки тих діянь, які реальним чином представляють відповідну загрозу основам національної безпеки України. Ними можуть бути як абсолютно «нові» кримінально-правові приписи, так і, в деякій мірі, оновлені норми I розділу Особливої частини КК України.

Професор О.М. Костенко пропонує вдосконалити чинне кримінальне законодавство в цій сфері шляхом запровадження кримінальної відповідальності за: «умисні дії, в інтересах іншої держави, які заподіюють шкоду суверенітету України», а також «захоплення державної влади шляхом підкупу, обману або зловживання довірою виборців» [1, с. 238].

О.Ф. Бантишев і О.В. Шамара злочини проти основ національної безпеки України пропонують доповнити злочинами терористичної спрямованості (ст. 258 – терористичний акт і ін.) [2, с. 39].

Безумовно, подібні пропозиції заслуговують належної уваги, однак, слід зазначити, що наявність механізму якісного формування таких положень є надзвичайно важливим, так як його ефективне функціонування дозволить виключити в законодавчій практиці випадки поспішної криміналізації потенційно небезпечних, для розглянутого об'єкта, діянь, що, надалі, може привести до жорстких наукових дискусій в частині встановлення, яким конкретним суспільним відносинам завдається шкода в силу їх здійснення, а це,

в свою чергу, сприяє активізації відповідних проблем, як в частині науково-теоретичної класифікації таких діянь, так і в частині їх кваліфікації практичними працівниками.

Таким чином, на підставі здійсненого аналізу наукових розробок провідних вітчизняних дослідників (О.М. Костенко, О.Ф. Бантішева, О.В. Шамари і ін.), представляється можливим систематизувати такі злочини на окремі види, в яких основи національної безпеки України можуть виступати в якості основного або додаткового об'єктів. Отже, взявши за основу відповідний вид об'єкта посягання, можна подібні злочини диференціювати на такі групи: 1) Злочини, що безпосередньо посягають на основи національної безпеки України (основи національної безпеки України є основним об'єктом) (статті 109, 110, 110-2, 111, 111-1, 111-2, 112, 113, 114, 114-1, 114-2, 260, 294, 328, 329 КК України) та на 2) злочини, що посягають побічно на основи національної безпеки України (основи національної безпеки України виступають в якості додаткового об'єкта) (статті 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 335, 336, 337, 436, 437, 438, 439, 440, 442, 443, 447 КК України).

Зазначена систематизація злочинів проти основ національної безпеки України дає можливість відповідним чином встановити коло безпосередніх або альтернативних суспільних відносин, щодо яких існує реальна або потенційна загроза відповідного суспільно небезпечного посягання. Іншими словами наявність таких однорідних комплексів суспільних відносин знаходиться в прямій залежності від відповідних однорідних джерел небезпеки, які в свою чергу і формують такі об'єкти.

Як вже наголошувалося раніше, висока ефективність протидії суспільно небезпечним зазіханням на основи національної безпеки України, головним чином, визначається можливістю встановлення вичерпного кола суспільно небезпечних посягань антидержавної спрямованості. Вважаємо, що в основі їх формування лежить як основний, так і додатковий об'єкт зазіхання, що дозволяє сконструювати систему злочинів, що безпосередньо посягають на вказаний об'єкт кримінально-правової охорони та посягають побічно (опосередковано) на такий об'єкт.

Література:

1. Правове забезпечення державного суверенітету України: монографія / Ю. С. Шемшученко та ін.; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2011. 300 с.
2. Бантішев О. Ф., Шамара О. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія. 3-є вид., перероб. і допов. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. 240 с.